

Fortidens penge set med nutidens øjne

Ulrich Alster Klug, 2020 – ulrich@dannebrog.biz – www.dannebrog.biz.

Ulrich Alster Klug
er foredragsholder, fagbogsforfatter og
underviser i slægtsforskning.
Han er ekspert i dansk slægtsforskning.

Spørgsmål om penge og penges værdi kommer jævnligt op på mine kurser og under foredrag.

Hvor meget svarer en sum på et historisk tidspunkt til i vore dages penge?

Spørgsmålet er aldrig til at svare skudsikkert på. Et konkret eksempel vil illustrere spørgsmålet.

Britisk kultur giver interessante testamenter

Jeg forsker netop nu i en velhavende engelsk slægt. Det er så heldigt, at denne slægt er nævnt mange gange i aviserne, og at man kan google sig til mange oplysninger om den, fordi mange af dens medlemmer har været jordbesiddere og i øvrigt fremtrædende indenfor industri og f.eks. bankvirksomhed. Og så har de efterladt sig testamenter i en lind strøm, netop fordi der var midler, som skulle fordeles, og i England fandtes tvangsarvinger ikke, hvilket betyder, at testamenter fik en større betydning, end de har haft i Danmark. Desuden kunne testator testere ud over legatærens livstid, og fastsætte f.eks. arvegangen for en annuitet eller en ejendom langt ud i fremtiden. Men den samlede formue nævnes aldrig i testamenterne. Først fra 1858, hvor *The National Probate Calendar* begynder, findes en landsdækkende oversigt over angivelse af boets samlede størrelse, om end denne årbog ikke oplyser samtlige britiske dødsfald.

Et eksempel fra industrialiseringens barndom

John Turner var født i 1721 i Birmingham. Birmingham var i midten af 1700-tallet Englands tredje største provinsby med sine 15.000 indbyggere. Han grundlagde i starten af 1740'erne byens første messingsmelteri. Den voksede hurtigt til at have tre smeltehus med hver tre ovne. Han optog snart sin bror William som kompagnon.

John havde en god ven, detailhandleren Francis Goodall, og Francis blev i 1741 gift med Rebecca Banner, en pige fra en familie der ernærede sig ved jernvareproduktion, såvel produktion af knive, sværd som andre jernvarer. Rebecca blev dårligt behandlet af sin mand, og i 1744 forlod hun ham og tog til London. John Turner fulgte en måned senere efter til London, hvor de boede sammen, og i årene fra 1745 til 1754 fødte hun ham fem døtre. I 1756 anlagde Francis sag med påstand om skilsmisse fra Rebecca på grund af hendes

Engelske byer specialiserede sig

På grund af forskelle i beliggenhed og naturressourcer udviklede byerne i England sig forskelligt før og under industrialiseringen.

Coventry havde især urmageri, Sheffield især produktion af sølv- og sølvpletvarer, Stoke-on-Trent i Staffordshire produktion af lervarer, keramik og fajancer.

Manchester blev den første industriby med tusinder af maskinvæve – og en stor, fattig arbejderklasse.

Birmingham havde tidligt specialiseret sig i produktion af mindre genstande af metal.

Det kunne være bæltespænder og skospænder, snustobakdåser, bestik, sværd og knive til hæren.

Inden den industrielle revolution slog fuldt igennem, dvs. før de dampdrevne maskiners indførelse i produktionen, var der ofte tale om uddannet arbejdskraft, som arbejdede på store værksteder, som passende kan kaldes for manufakturer.

Jernværksejer Samuel Banner i Birmingham, der var en slægtning til artiklens Rebecca Banner, leverede i perioden 1690-1701 over 400.000 knive og 7.000 sværd til Royal African Company. Knivene blev brugt i byttemandlen med den indfødte befolkning i Afrika.

Det er indlysende, at Samuel med så stor en produktion må have haft mange ansatte.

Byens velstand og deraf følgende særlige kultur ses også i testamenterne, hvor flere af de rige mænd testerer mourning rings, dvs. sørgeringe, til deres venner. Samuel Banners søn gav således 31 sørgeringe med inskription til familie og venner, hver ring til en pris af £2.

beviste utroskab. Det kom frem, at han havde behandlet hende dårligt, og at det var derfor, hun havde forladt ham. Hun førte bevis for, at han også havde været hende utro, samt at han i 1750 havde stået i forhold til en kvinde fra nabohuset, og at han havde tilbudt hende £40 om året, hvis hun ville være hans elskerinde. Skilsmisse blev bevilget ved dom, og Francis giftede sig igen. John og Rebecca blev aldrig gift, hvilket fremgår af Johns testamente.

Birmingham var speciel

Birmingham var en rig by, og da den lå dårligt i forhold til infrastrukturen, dvs. veje og floder, så havde den specialiseret sig i fremstilling af små forbrugsgoder som var nemme at transportere.

Verdens første kemiske fabrik, der fremstillede mineralisk terpentint blev grundlagt her omk. 1765, af en Samuel Garbett (1717-1803), som i øvrigt var en ven til John Turner og en af eksekutorerne i dennes bo. I 1782 anlagde arvingerne sag mod Samuel Garbett, og året efter gik han konkurs.

Birmingham var også kendetegnet ved religiøst frisind, så bl.a. kvækerne kunne leve i fred. Byens højeste borgerlige ombud var længe konsekvent besat med en kvæker, og det i en tid hvor de blev diskrimineret af lovgivningen, så nogle kvækere simpelthen udvandrede, enten til Holland eller til Amerika (USA). Byen var også centrum for oplysningstidens progressive folk, og man havde både politisk-filosofiske klubber og en bogklub.

Før 1783 fik byens det første offentlige, udendørs svømmebassin i landet. Byen læste en halv million bøger om året, mens befolkningen var på ca. 50.000. I en periode indgav indbyggerne i Birmingham tre gange så mange patentansøgninger som noget andet sted i landet.

Storbritannien blev i løbet af 1700-tallet den rigeste og mest moderne nation i verden, takket være innovation, kolonisering og industrialiseringen, som begyndte omk. 1700 med opdagelsen af stenkullet som brændsel; det var effektivt, billigt og blev brugt i enorme mængder.

Hvor stammede John Turners penge fra?

John Turner nedsatte sig som merchant, dvs. grosserer, i London, og han har sandsynligvis handlet med messingvarer og andre varer fra sin hjemby. Han klarede sig så godt, at han endte som en velhavende mand, der i 1772 kunne trække sig tilbage og leje et herskabshus i et nybygget, fashionabelt kvarter. Huset var på seks-syv etager, her af én eller to til tjenerstaben, og det lå på et hjørne, lige ved det sted, hvor Marple Arch siden blev opført, altså i den fine, vestlige del af det ydre centrum. Den gang var kvarteret under opførelse og meget mondænt. Mellem gaderne med de fine palæagtige beboelseshuse fandtes "mews" dvs. gyder, hvor der var stalde og vognporte til herskabernes heste og vogne, og her kunne der også være erhvervslokaler og beboelse for småborgerskabet bestående af grønthandlere, kødsælgere osv. I Bryanston Mews ejede John Turner en stald, som hans datter Lucy arvede og udlejede.

Da Johns ene datter, Henrietta Maria Turner i 1773 blev gift med løjtnant George Goodwin skriver en avis om brylluppet, og det angives, at hun fik en medgift på £3.000.

Engelsk slægtsforskning er udfordrende

Danske slægtsforskere kan i højere grad støtte sig til de primære kilder end engelske forskere kan, fordi de danske kilder indeholder langt flere detaljerede oplysninger.

De engelske kirkebøger er som regel meget ringe ført. Oplysningerne er yderst sparsomme, end ikke fadderne, forloverne eller mændenes erhverv eller familiens bopæl oplyses.

Derfor er det en lise, at offentlige registreringskontorer for fødsel, vielse og død blev indført i 1837.

Kopier kan bestilles online hos General Register Office, <https://www.gro.gov.uk> for £11 pr. styk, og de kan leveres som PDF, når de gælder fødsler 1837-1919 og dødsfald 1837-1957.

En del er faktisk scannet, så de kan ses på www.ancestry.com, hvis man har et abonnement.

Den første folketælling blev foretaget i 1841. I den angives kun, om folk var født i amtet eller ej, mens man fra 1851 får oplyst registreringsdistriktet.

Alle folketællingerne 1814-1911 er scannet og indekseret og findes bl.a. på www.ancestry.com.

På National Archives hjemmeside, <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/>, findes et detaljeret katalog, som helt ned på dokumentniveau giver righoldige oplysninger om indholdet, før man enten ser de scannede online eller ser de ikke scannede på et af de mange arkiver.

Man finder f.eks. ægteskabskontrakter og testamenter, indlæg i retssager, skøder og lejekontrakter.

Et tinglysningssystem som det danske findes slet ikke.

Et vidtløftigt testamente

John Turner døde 1. december 1779 i London. Han efterlod sig fem voksne døtre, de fire allerede gift, mens den sidste aldrig blev gift. I sit testamente fra 1779 omtaler han sine døtre som sådan, og Rebecca som sine døtres mor, ikke som sin kone. Hun fik tillagt indbo for £500 fra det hus på adressen 1 Great Cumberland Place, St. George Hanover Square, London, som han i nogle år have boet til leje i. Resten af indboet blev solgt på auktion hos Christie's. James Christie, grundlæggeren af auktionshuset Christie's, var John Turners gode ven, og John testerede da også £500 til James' søn, der også hed James. Sønnen blev legatar, fordi hans fars økonomi svingede meget, og ved at sætte sønnen ind som legatar, kunne denne få en god hjælp, også selvom faderen måske gik konkurs.

Desuden skulle Johns Rebecca have en annuitet af boet.

Hans bestemmelser var i det hele taget omfattende:

- Rebecca måtte udtage indbo af en værdi af op til £500 til eget brug før resten skulle sælges på auktion,
- John Turner overlod sit messingstøberi og messingsmelteri i Birmingham og i Devonshire til sin broder, William Turner,
- £2000 til hver af døtrene Lucy og Maria, og
- £2000 til Rebecca Goodall, hans børns mor,
- £50 i annuitet til hver af døtrene, Henrietta Maria (gift Ware) og Charlotte (gift Hallen), eller en engangssum på £1000 til hver,
- Desuden gav han sin søster, Sarah Turner, £30 om året,
- han gav £500 til James Christie jun., søn af venen James Christie sen., auktionarius og grundlægger af Christie's i London,
- Rebecca fik en formue på £6300 som sikkerhed for en årlig annuitet på £200,
- eksekutorerne var svigersønnen Thomas Whieldon, vennerne John Smith Meggat, Samuel Garbett, Frances Parrott, nevø til testator og søn af kirurgen Francis Parrott, Birmingham, som hver fik tillagt £100, altså i alt £400.

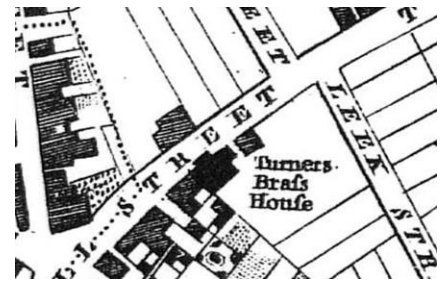
Når £6300 kunne give enken en annuitet på £200, hvilket for resten betyder en forretning på 3,17% pa., så kan man udregne boets samlede masse, hvis man antager, at de andre annuiteter skulle hvile på tilsvarende summer. Der omtales således en masse på £17.925, og her til kommer enkens udtagne indbo til £500, samt hvad virksomheden i Birmingham og Devonshire kunne være værd, i alt nævnes værdier for mindst £17.925.

Der findes flere prisindex-beregnere på nettet. En af dem angiver, at ét pund i 1779 svarer til £175,11 i dag. Dvs. 19.250 svarer til £3.138.847 i dag. Med en pundkurs på 8,23 i skrivende stund bliver det 25,832 mio. DKK.

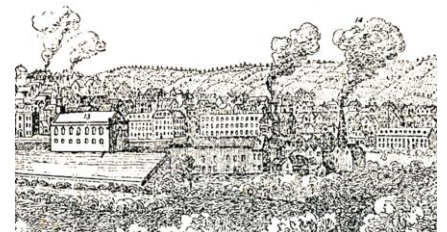
Det kan straks konkluderes, at John Turner var en rig mand.

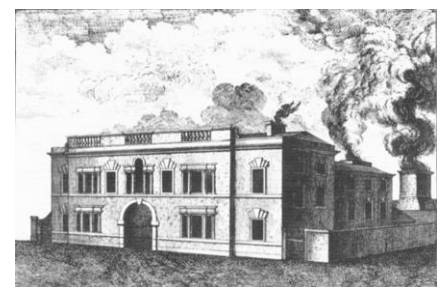
John Turners hus på Great Cumberland Place er desværre væk, men her er tilsvarende huse. To magen til i samme gade ejes af Madonna, som selvfølgelig har et til sig selv og et til gæster.

På dette udsnit fra Samuel Bradford's kort over Birmingham, 1750 ses messingstøberiets placering. Allerede i 1730'erne ejede Turnerfamilien 90 % af jorden i kvarteret.

Birmingham's østlige ende, set i 1753 af Samuel and Nathaniel Buck.

Det nye messingsmelteri, som et konsortium af messingvarefabrikanter opførte og indviede i 1780. Dets grundlæggelse var nok årsagen til, at William Turner standsede sit messingsmelteri.

Sales by Auction,
 By Mess. CHRISTIE and ANSELL,
 On the premises, This Day, the 28th inst., and five
 following days, (Sunday excepted)
 By ORDER of the EXECUTORS.
THE ELEGANT HOUSEHOLD FUR-
NITURE, CAPITAL COLLECTION of PIC-
TURES, SIDEROARD of PLATE, TRINKETS, stock
 of choice WINES, useful and ornamental CHINA, small
 well chosen LIBRARY of BOOKS, FIRE-ARMS, a
 HARPSICORD by KIRKMAN, a remarkable fine-
 toned PIANO FORTE, on a singular construction, a large
 REFLECTING TELESCOPE, and other curious and va-
 luable Effects of
 JOHN TURNER, Esq. deceased,
 At his late Dwelling-house, the corner of CUMBER-
 LAND-STREET, the UPPER END of OXFORD-
 STREET.

Annoncen for auktionen i John Turners bo.
 Fra Morning Post and Daily Adviser 28. aug. 1780.

Hvor rige var de så i virkeligheden?

Når hans kone tillægges en annuitet på £200, hvilket svarer til £35.000 i vore dage, så var det en sum, hun absolut kunne leve af. En snedkersvend i London havde i 1779 en dagsløn på 2½ Shilling¹, eller med 280 arbejdsdage om året £210 om året, hvilket ville give en årsløn på £210 – og det kan han i praksis ikke haft. I 2020 er en gennemsnitlig snedkers årsløn på £31.600. En landarbejders dagsløn var derimod i 1779 gennemsnitligt 15 pence², altså 1¼ Shilling eller det halve af det, en snedkersvend i London fik.

Der hvor disse prisindex-beregnere altid regner galt, er når man ser på prisudviklingen på fast ejendom. Man får nada hus for 35.000 pund i dag, mens man i 1779 har kunnet købe mere end ét hus i en landsby eller ude på landet. Omk. 1830 blev et hus på landet i Sussex solgt for £150. Den gennemsnitlige pris på et hus i UK er i 2020 £211.000.

I 1814 blev f.eks. et hus i provinsen udlejet for 7 år for £25 pa., og i 1821 blev kontakten fornyet, igen til en årlig leje på £25³. Hvor stort eller veludstyret huset var, er desværre ikke angivet, ligesom det ikke fremgår, om der hørte landsbrugsjord til huset.

Et bedre udtryk for pengenes værdi får man nok ved at se på indkomstfordelingen i samfundet på det pågældende tidspunkt.

Robert D. Hume⁴ har gjort dette og fundet følgende resultater:

I 1760 havde 6 % af alle husstande i England og Wales en årlig indkomst på over £100 og 2,5 % havde £200 og derover.

I 1801 havde 21 % en årlig indkomst på £100 og derover, mens 7 % havde en indkomst på £200 og derover.

Så en enke med en annuitet af £200 tilhørte altså de 2-7 procent bedst stillede, når det kom til indkomst. I dag svarer det til £42.000 efter skat, hvis man skal tilhøre de øverste 7 %, og £50.000 for de øverste 2 %⁵. Desværre er disse beløb efter skat og omfatter kun reelle skatteydere, mens indkomsterne i 1760 og 1801 var før skat.

¹ <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=ucm.5319377541&view=1up&seq=110>.

² <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3231313&view=1up&seq=321>.

³ <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/papers/housecost.pdf>, p. 10.

⁴ Robert D. Hume: *The Value of Money in Eighteenth-Century England: Incomes, Prices, Buying Power – and Some Problems in Cultural Economics*: https://h1q.pennpress.org/media/34098/h1q-774_p373_hume.pdf, p. 377.

⁵ Akkumulerede summer for indkomst efter skat: https://en.wikipedia.org/wiki/Income_in_the_United_Kingdom.

Thomas Whieldon of Fenton

Den endnu i vore dage mest berømte person fra denne familie er lervarefabrikanten Thomas Whieldon.

Thomas Whieldon Esq. og Fenton Hall. Fra The History of the Adams Family of North Staffordshire.

Whieldon var født i 1719 i Penkhull, der nu er en del af Stoke-on-Trent. Han døde i 1795 i Stoke-on-Trent.

Han mistede tidligt sine forældre og må være kommet i lære i området.

I 1741 blev han kompagnon med John Astbury, en af tidens andre store navne. Efter nogle år begyndte han for sig selv.

Han udmærkede sig ved sin innovative tilgang til faget, og han beskrev sine eksperimenter i endnu bevarede notesbøger.

Blandt hans mange lærlinge var Josiah Spode I og Josiah Wedgwood. Wedgwood var partner med ham i fem år, indtil Wedgwood var gammel nok til at drive sin families produktion.

Whieldon tjente en formue og købte foruden Hales Hall også Fenton Hall, hvor han først gravede ler og havde sin fabrik. Siden nedlagde han fabrikken og trak sig tilbage som en rig mand med en estimeret formue på £10.000.

Konklusionen må blive, at Rebecca Goodall hørte til de mellem 2,5 % og 7 % i England og Wales, som havde den højeste indkomst i de år. Hun var kort sagt en særdeles velstillet "enke".

Hvad blev der af efterkommerne?

Efterslægterne til de tre af døtrene forblev i flere generationer i overklassen.

Hallen

Afkommet til datteren Charlotte Turner og hendes mand advokaten Richard Boylston Hallen forblev rige i flere generationer.

Goodwin

Linjen nedstammende fra datteren Maria Turner og hendes mand løjtnant George Goodwin, uddøde med deres to børn, der begge var ugifte. Sønnen George Goodwin åbnede en bank og havde forfatterinden Jane Austens bror, Henry, som korresponderende bank i London. Han var i øvrigt medårsag til Henry Austens konkurs.

Whieldon

Datteren Sarah Turner var gift med fajanceproducenten Thomas Whieldon af Fenton Hall og Hales Hall.

Tallerken og thepote produceret af Thomas Whieldon. Eksempler på den for ham så berømte tortoise-shell-glasur (skildpaddeglasur).

Sarah og Thomas' søn George Whieldon ejede flere godser, bla. Mytchett Place, hvor Rudolf Hess mange år senere sad som fange, efter han var flygtet fra Tyskland.

George var årsag til slægtens optagelse i Burke's jævnlige udgivne værk *The Landed Gentry*, som omfattede den del af den jordbesiddende, engelske overklasse, der ikke tilhørte rangadelen.

Ware

Derimod blev datteren Henrietta Maria Turner gift med en glarmester ved navn Richard Ware i Birmingham. Han kan ikke have været en almindelig glarmester, hans værksted må have været stort, når han blev anset for et passende parti for en af John Turners døtre.

De fik otte børn, men det ser ud til, Richard er gået konkurs, for det går heftigt ned ad bakke og et af John Turners oldebørn blev rengøringskone, mens en af døtrene i samme gren er nævnt som fabriksarbejder i en alder af otte år!

Christie's passer på sine kataloger

Hos auktionsfirmaet Christie's i London passer man afgjort på sin historie. Stort set alle auktionskatalogerne er bevaret.

I dem kan man dels se, hvad der blev solgt og til hvilket hammerslag, dels står der også køberens navn.

På auktionen over John Turners indbo købte hans datter Lucy en del genstande.

Af kataloget frem går, det Johns indbo ud over køkkentøj og andet nødvendigt i en stor husholdning og omfattede en lille, men fin bogsamling, et harpsichord og et piano-forte, en del sølvplet og en malerisamling, der bl.a. omfattede et maleri af Raphael.

Da grundlæggeren af Christie's, James Christie var en god ven af John Turner, er det nærliggende at tænke, John har købt en del af sine statussymboler på auktioner hos netop Christie's.

Maleri af John Turner Hallen, dattersøn af John Turner. J. T. Hallen deltog som 30-årig i slaget ved Waterloo. Han blev 92 og døde først i 1877. Malt af Robert Digton 1811-1812.